

מסורת הש"ס

(א) [ותוספתא ספ"ו], (ב) [נעמ"ש פוקי צימות נג: ד"ה הבל על וכו'], (ג) ב"ק כח: [נדרים כו. וסס אחת אנטק], (ד) לעיל כו: [וש"ג], (ה) [נבס"א: השמה, וכן בסמוך], (ו) [נבס"א: משומה, וכן להלן], (ז) [חולין מה, ח] שם, (ח) [לעיל נב:], (י) [נב"א: שמה, ס] נב"א: משומה, (י) [רש"א צ"ל חוץ ממנהו כו', (ט) חולין מה חוספות יומא פז. ד"ה מה האריכו טובא ותוספות צימות נג: ד"ה אין אונס], (ט) [וש"י חוספות לעיל כ: ד"ה יכול ותוספות כמותות יט. ד"ה דלמר ומוס'] שבת עז: ד"ה רבא],

תורה אור השלם

1. לכן בואת יפבר עון יעקב וזה כל פיר הסר תפארתו בשומו כל אבני מזבח כאבני גר מנפצות לא יקמו אשירים וחמנים ואי לא יקמו וקימא לן כוהתיה: תנא נעבר שלו אסור ושל חברו מותר ורמינדי (א) איזהו נעבר כ"ל שעובדים אותו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס (ב) ובין ברצון האי אונס היכי דמי לאו כגון דאנס בהמת חברו והשתחזה לה אמר רמי בר חמא לא כגון שאנסוהו עובדי כוכבים והשתחזה לבהמתו ידיה מתקיף לה רבי זירא (ג) אונס רחמנא פטריה דכתיב (ד) ולנערה לא תעשה דבר אלא אמר רבא הבל היו בכלל (ה) לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב (ו) וחי בהם (ז) ולא שימות בהם יצא אונס והדר כתב רחמנא (ח) ולא תחללו את שם קדשי דאפילו באונס הא כיצד (י) הא בצנעא והא בפרהסיא אמרו ליה רבנן לרבא תניא דמסייעא לך בימוסיאות של עובדי כוכבים בשעת (י) הגזרה אף על פי שהגזרה בטלה אותן בימוסיאות לא בטלו אמר להו אי משום הא לא תסייען אימר ישראל (י) מומר הוה ופלה לה ברצון רב אשי אמר לא תימא אימר אלא ודאי ישראל מומר הוה ופלה לה ברצון חזקיה שניסך לעבודת כוכבים יין (י) על קריניה מתקיף לה רב אדא בר אהבה האי נעבר הוא האי בימוס בעלמא הוא (י) ושרייה אלא אמר רב אדא בר אהבה כגון שניסך לה יין בין קריניה דעבר בה מעשה וכי הא דאתא עולא (י) אמר רבי יוחנן אף על פי שאמרו

דברים כב כו לא תשתתחו להם ולא תעבדם כי אנכי יי אלקיכם אל קנא פקד עון אבת על גנים על שלשים ועל רבעים שלשנאי: שמות כ ה ושמיכם את חקתי ואם משפטי אשר יעשה יי: דבר אין לנער חטא מות כי באשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן תדבר וזהו:

דברים כב כו

3. לא תשתתחו להם

וא לא תעבדם כי אנכי יי אלקיכם אל קנא פקד עון אבת על גנים על שלשים ועל רבעים שלשנאי: שמות כ ה ושמיכם את חקתי ואם משפטי אשר יעשה יי: דבר אין לנער חטא מות כי באשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן תדבר וזהו:

(א) נבי' ותמנים ואי לא יקומו: (ב) שם חזקיה אמר וכו' יין בין קריניה: (ג) שם ימינוס בעלמא הוא דשוריה אלא: (ד) רש"י ד"ה נעבר וכו' לגזיה קאמר הס"ד: (ה) תוב' ד"ה מתקיף וכו' מנייה לפינן בשיליה בן סורר ומורה דחייב למסור עצמו אפילו מנלוס קלה: (ו) ד"ה וסס אין לומר הטעם דמאי חזית דדקן סומק טפי למסור עצמו אלא עאל: (ז) ד"ה הא וכו' שנספוק בעבודת כוכבים וכו' והא קדא משני הכי למלו': (ח) בא"ד הכי"ר משה מקוץ שסגר ספר המצות כתב בסוף פי' וכו' להנדיה לבלוליה: (ט) ד"ה היתה וכו' לא מביעה' ניצ פי' זה כמות כפי' רש"י פי' שני דחולין דף מ:

מוסף רש"י

ולנערה לא תעשה דבר. משום דלטסה היה (נדון כו.) והנשתחזה לבהמת חבריו לא אסרה. אפילו למנזה משום נענד, עשה בה מעשה אסרה. אף להדיט (חולין טו.) רבוצה. לא מביעה' עומדת דכשגביניה והנדיה קנאה כגביניה ונעשת שו', אלא אע"ג דרנולס ולא קנאה אכר לה מנעשה (שם),

רבי ישמעאל פרק רביעי עבודה זרה

מאי קרא. דמנזה הוי אצנים הרצה ואיסורו עד שיתנן רנבו: גיר.

כפור גרושל"א: לא יקומו. שוב לא יקרינבו עליו: ואי לאו. דלא ניתלו יקומו: נענד. בצעלי חיים הנאסר לגבוה (י) : אס שלו. היה כשהשתחזה לו אסור אס לאו אינו נאסר לגבוה: מויד ורלון חדא הוי אלא מנא רלון אלא אונס: הכל היו.

בין אונס בין רלון: צפרהסיא. לא תחללו והאי דקמני אונס אסור צפרהסיא: שעס גורס (י). פרהסיא הוא ואונס הוא: ודאי ישראל מומרי. דא"א בכל העובדין שלא יהא בהן אחד מומרי אחרי שרואה את ישראל ידס מטה נוטה לבו לעזדות כוכבים: **חוקים אמר**. לעולם אונס דקמני שאנס בהמת חבריו ואפילו הכי לא תרמיניהו אהדדי דהא דמני אסור כגון שניסך לעזדות כוכבים בין קריניה של צממת חצרו דעביד מעשה והא ודאי מיתסרלא כדיליף לקמן (ע"ג): **והאי נענד הואי**. צתמיהה. נענד לא קרי אלא שעשה את הצהמה עצמה עזדות כוכבים: **והאי צימוס צעלמא שויה**. וצעלי חיים לא מיתסרי משום משמשי עזדות כוכבים: **כגון שניסך לה**. שעשה עזדות כוכבים ועשה זה מעשה אכל בהשתחואה או עבודה אחרת דלאו צנופה לא מיתסר דבר שאינו שלו: **סימן אחד**. לעזדות כוכבים: **אי נימא מכהנים**. שאנסום מלכי ישראל לעשות כומרים לעזדות כוכבים וכתיב ולא יגשו אלי (עוד) לכהן לי (יחזקאל מד): **דבני דעה נינהו**. וקנסא הוא: **מאבני מוצת**. שגמוס מלכי בית חשמונאי משום שיקנסום מלכי יון לעזדות כוכבים (א) ואע"ג דהקדש היו ולא יכול העובד כוכבים לאסרן אפ"ה כיון דעביד מעשה אסריניהו רננן: **דלמא כר"פ**. דלמר קרא אשכחו ודרוש שיאלו לחולין וקנאום העובדי כוכבים ויכלו לאסרן: ולא

יהמשתחזה לבהמת חבריו לא אסרה עשה בה מעשה אמר להו רב נחמן פוקו ואמרו ליה לעולא כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בבבל (י) דאמר רב הונא היתה בהמת חבריו רבוצה בפני עבודת כוכבים כיון ששחטו בה סימן אחד אסרה מנא לן דאסרה אילימא מכהנים ודלמא שאני כהנים (י) דבני דעה נינהו ואלא מאבני מזבח ודלמא (י) כדר"פ ואלא

עצמו אין לאסור בהשתחואתו ורבא מסיק דהואיל וצפרהסיא חייב למסור עצמו עזדות כוכבים קרינא ביה ואעפ"כ צדיעבד פטור והשתא מסייע שפיר לרבא מצימוסיאות דמשום דחייב למסור עצמו אסר להו ואי"ת מאי קא מיייתי למפטרי אונס מולנערה התם צדין הוא לפטוריה משום דקרקע עולם היא י"ל דלא הוזכר קרקע עולם לענין פטור המיתה ואין טעם לפטרה ממיתה אלא משום אונס תדע שהרי אם היתה נצטלת צרון היתה חייבת ואע"ג שהיא קרקע עולם לגבי מקירת עצמה למיתה הוזכר דמנה הטעם אינה חייבת למסור עצמה אס לא שיאמרו לה או תהרג או תביא עליך הערה אכל אס אמרו לה או תיחיי שיעלון או תהרג אין לה למסור עצמה דמרוצח לפינן ושם אין (י) לו הטעם למסור עצמו אלא שלא יהרוג צידים אצל היכא דלא עביד מעשה כגון שמלייכין אותו על התינוק ומתמעך ודאי אין למסור עצמו (י) : **הא בצנעא הא בפרהסיא**. לנאורה משמע דרבא ס"ל דאונס דלנעא אין לו למסור עצמו ומתוך כך היה נראה לפסוק כרבי ישמעאל דשרי נמי עזדות כוכבים צלנעא וקשיא דחס ושלוס שנפסוק (י) עזדות כוכבים יעבור ואל יהרג ועוד בשאלמות דרב אחאי פרשת וארא (סימן מצ) פוסק כר' יוחנן דלמר בשיליה בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד. ע"ש) משום ר"ש בן יהושדק כל מלות שבתורה יעבור ואל יהרג חוץ מעזדות כוכבים וגלוי עריות ושיפכות דמים יכול אפילו צפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי לכן נראה דרבא נמי אית ליה דרבי יוחנן והא דקא משני לתרומי הצרייתא אפילו אליצא דר' ישמעאל הוא דלחא וכן משמע נמי בפ"ב דכתובות (דף יט.) דרבא אית ליה דרבי יוחנן דא"ל רבא אילו אמו לקמן לאימלוכי אמרי' להו זילו חתומו וכו' דלמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עזדות כוכבים וגלוי עריות ושיפכות דמים והתם נמי צלנעא מיירי דאין דרך שיאנס אותם בפני יי (י) ומורי דודי הרב ר' משה מקוץ בספר המלות שחבר (י) כתב בצוק פרק בן סורר ומורה ח"ל רבא דפ' ר' ישמעאל לא פליג עליה דר' יוחנן אלא ה"פ אמר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם בין לאזהרה בין למיתה כשהוא אומר ומי צהם יאל אונס דלנעא מכל וכל בין מאזהרה בין ממיתה אכל הא מודי רבא דאיכא עשה דבכל נפשך שיש למסור עצמו אפילו בכל אונסא כדלמר ר"א צברייתא כשהוא אומר לא תחללו אהדריה בצלליה והיינו אונס דפרהסיא בין לאזהרה בין למיתה והואיל ורבא שהוא בתרא לא פליג עליה דרבי יוחנן שריר וקיים פסק השאלמות שיש לאדם למסור עצמו למיתה ואפילו צאונס וצלנעא עכ"ל: **ה"ר תתא** בהמת חברו רבוצה אפני עבודת כוכבים. פירש דקוטנרס (א) לא מיציעא הרבייה דהגביה וקנאה ועשית שלו ולא ניהירא דמדפריך התם (חולין דף מה.) ממנסך למי"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מאי קא פריך מדאגביה לנסך קנייה והיא שלו אלא ודאי אין הגבהו מועלת רק להתחייב צאונסין לכן נראה לפרש דרבוצה נקט לרצותא אע"פ שלא הרבייה ולא עשה זה מעשה גדול אסרה צמעשה וטא' וסימן א' לאו דוקא דה"ה כל דהו שהרי סימן אחד צבהמה אינו גמר דבר ומיייתי כבר תרגמה אע"ג דרב הונא מיירי לאסרה להדיט ונענד שלו אסור מיירי בלאסרה לגבוה דכי היכי דמעשה צגופו כגון שחיטה מהני לאסרה להדיט ה"ה נמי דמעשיו ידיה כגון ניסך לה בין קריניה מהני לאסרה לגבוה:

אי"לימא מכהנים. שעשו מעשה ונאסרו אע"פ שאין זו ראייה גמורה דשמא עשו מעשה בשלהם מכל מקום הכי קאלמר אפילו

היו דומים לזה ולא עשו מעשה רק בשל אחרים לא ראייה היא כדדחי משום דבני דעה נינהו:

עבודה זרה פרק רביעי עבודה זרה

גד.

אמר חזקיה מאי קרא. צ"ל דחזקיה אצרייתא קאי ולא על דברי רבי יוחנן שהרי חזקיה רבו של רבי יוחנן ומיהו פרק ד' אחים ציצמות (דף לא:) עושה אציי מירון על מה שהקשה החלמוד על רב אשי אלא ודאי גס אציי ידע דברי רב אשי והולרך לו לתרך והתלמוד סידר כן לפי שהוא מתיישב יותר היטב אחר הסוגיא:

בגון שאנסוהו עובדי כוכבים והשתחזה לבהמה ידיה. פ"י אנסוהו שאמרו להרגו אס לא ישתחוה מאליו אכל אין לפרש שכפפו קומתו בעל כרחו דא"כ הוא לא היה עושה כלום אלא הס עשו מעשה צגופו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו: **מתקיף לה רבי זירא אונס** רחמנא פטריה. תימה

מאי קפריך נהי דפטור ממיתה צדיעבד מכל מקום לתכלה הוא חייב למסור עצמו למיתה ואס כן למה לא יאסר מטעם נענד דהא פרהסיא דבסמוך לרבא קרי ליה נענד מטעם דחייב למסור עצמו ואע"ג דצדיעבד פטור דכל אונס פטור ואין לומר דלרבי זירא אונס רחמנא פטריה מכל וכל ואפי' לתכלה אין למסור עצמו על כך דא"כ מאי ראייה מיייתי מולנערה לא תעשה אדרבה מייניה לפינן (י) דחייב למסור עצמו צשליה בן סורר ומורה (סנהד' דף עד.) אפילו צמנזה קלה דקאלמר הרי זה צא ללמד וגמלא למד מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור ואדרבה קרא דומי הנה הוה י"ל לאיתוי דמנייה מתאל להוציל אונס כדלמר רבא ועוד קשיא מאי קא מסייעי ליה לרבא צסמוך מצימוסיאות צשעת הגזרה (י) דאסורות אפילו ר' זירא נמי יודע צה צוה כיון דצשעת הגזרה הוא חייצין למסור עצמן כדלמרנין בשיליה בן סורר ומורה דאפילו מנזה קלה יהרג ואל יעבור ונראה לרצינו יאחק לפרש דבין ר' זירא ורבא לא פליגי צהא דלתכלה חייב למסור עצמו ורבי זירא הכי פריך אונס רחמנא פטריה דיעבד דכתיב ולנערה לא תעשה דבר אע"ג שיש לו למסור

עצמו אין לאסור בהשתחואתו ורבא מסיק דהואיל וצפרהסיא חייב למסור עצמו עזדות כוכבים קרינא ביה ואעפ"כ צדיעבד פטור והשתא מסייע שפיר לרבא מצימוסיאות דמשום דחייב למסור עצמו אסר להו ואי"ת מאי קא מיייתי למפטרי אונס מולנערה התם צדין הוא לפטוריה משום דקרקע עולם לענין פטור המיתה ואין טעם לפטרה ממיתה אלא משום אונס תדע שהרי אם היתה נצטלת צרון היתה חייבת ואע"ג שהיא קרקע עולם לגבי מקירת עצמה למיתה הוזכר דמנה הטעם אינה חייבת למסור עצמה אס לא שיאמרו לה או תהרג או תביא עליך הערה אכל אס אמרו לה או תיחיי שיעלון או תהרג אין לה למסור עצמה דמרוצח לפינן ושם אין (י) לו הטעם למסור עצמו אלא שלא יהרוג צידים אצל היכא דלא עביד מעשה כגון שמלייכין אותו על התינוק ומתמעך ודאי אין למסור עצמו (י) : **הא בצנעא הא בפרהסיא**. לנאורה משמע דרבא ס"ל דאונס דלנעא אין לו למסור עצמו ומתוך כך היה נראה לפסוק כרבי ישמעאל דשרי נמי עזדות כוכבים צלנעא וקשיא דחס ושלוס שנפסוק (י) עזדות כוכבים יעבור ואל יהרג ועוד בשאלמות דרב אחאי פרשת וארא (סימן מצ) פוסק כר' יוחנן דלמר בשיליה בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד. ע"ש) משום ר"ש בן יהושדק כל מלות שבתורה יעבור ואל יהרג חוץ מעזדות כוכבים וגלוי עריות ושיפכות דמים יכול אפילו צפרהסיא ת"ל ולא תחללו את שם קדשי לכן נראה דרבא נמי אית ליה דרבי יוחנן והא דקא משני לתרומי הצרייתא אפילו אליצא דר' ישמעאל הוא דלחא וכן משמע נמי בפ"ב דכתובות (דף יט.) דרבא אית ליה דרבי יוחנן דא"ל רבא אילו אמו לקמן לאימלוכי אמרי' להו זילו חתומו וכו' דלמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עזדות כוכבים וגלוי עריות ושיפכות דמים והתם נמי צלנעא מיירי דאין דרך שיאנס אותם בפני יי (י) ומורי דודי הרב ר' משה מקוץ בספר המלות שחבר (י) כתב בצוק פרק בן סורר ומורה ח"ל רבא דפ' ר' ישמעאל לא פליג עליה דר' יוחנן אלא ה"פ אמר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם בין לאזהרה בין למיתה כשהוא אומר ומי צהם יאל אונס דלנעא מכל וכל בין מאזהרה בין ממיתה אכל הא מודי רבא דאיכא עשה דבכל נפשך שיש למסור עצמו אפילו בכל אונסא כדלמר ר"א צברייתא כשהוא אומר לא תחללו אהדריה בצלליה והיינו אונס דפרהסיא בין לאזהרה בין למיתה והואיל ורבא שהוא בתרא לא פליג עליה דרבי יוחנן שריר וקיים פסק השאלמות שיש לאדם למסור עצמו למיתה ואפילו צאונס וצלנעא עכ"ל: **ה"ר תתא** בהמת חברו רבוצה אפני עבודת כוכבים. פירש דקוטנרס (א) לא מיציעא הרבייה דהגביה וקנאה ועשית שלו ולא ניהירא דמדפריך התם (חולין דף מה.) ממנסך למי"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מאי קא פריך מדאגביה לנסך קנייה והיא שלו אלא ודאי אין הגבהו מועלת רק להתחייב צאונסין לכן נראה לפרש דרבוצה נקט לרצותא אע"פ שלא הרבייה ולא עשה זה מעשה גדול אסרה צמעשה וטא' וסימן א' לאו דוקא דה"ה כל דהו שהרי סימן אחד צבהמה אינו גמר דבר ומיייתי כבר תרגמה אע"ג דרב הונא מיירי לאסרה להדיט ונענד שלו אסור מיירי בלאסרה לגבוה דכי היכי דמעשה צגופו כגון שחיטה מהני לאסרה להדיט ה"ה נמי דמעשיו ידיה כגון ניסך לה בין קריניה מהני לאסרה לגבוה:

אי"לימא מכהנים. שעשו מעשה ונאסרו אע"פ שאין זו ראייה גמורה דשמא עשו מעשה בשלהם מכל מקום הכי קאלמר אפילו

היו דומים לזה ולא עשו מעשה רק בשל אחרים לא ראייה היא כדדחי משום דבני דעה נינהו:

מכרן

מותר ואפילו בהמתו שלו לא נאסרה דהא אי בעי פגים לה ופרקינן אלא כגון שניסך לה יין לאותה בהמה עצמה בין קריניה שעשאה עבודת כוכבים ועשה בה בעצמה מעשה ע"ג קריניה וכו' יוחנן דאמר אע"פ שאמרו המשתחזה לבהמת חברו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה וכדירב הונא דאמר היתה בהמת חברו רבוצה בפני עבודת כוכבים לא אסרה שחט בה סימן אחד כיון שעשה בה מעשה אסרה מנא לן דמעשה אסור בעבודת כוכבים אילימא מכהנים דכתיב אך לא יעלו כהני כמות את מזבח ה' אשר בירושלים וגו' דלמא שאני כהנים דבני דעה נינהו ואלא מאבני

עין משפט ונר מצוה

בט א מ"י פ"ד מהל' אסורי מנזה ה' ו:
ג ב מ"י פ"ה מהלכות יסודי המורה הלכה ד סמג עשין ה טו"ע י"ד סימן קטן סעיף א ונודע בלחם סנהדרין פס"מ דף רעד):

גא ג ד מ"י פ"ח מהל' עבודת כוכבים ה' א עיין בהשגות וצ"מ סמג לאין מה טור ש"ע י"ד סימן קמה סעיף ח:

לעיו רש"י

גרושל"א [גרישל"א]. ברר.

רבינו חננאל

כדכתיב בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנפצות וגו' איכא כאבני גיר מנפצות לא יקומו אשירים וחמנים ואי לא יקמו וקימא לן כוהתיה: תנא נעבר שלו אסור ושל חברו מותר. פירוש אין נעבר נאסר אלא אם הוא קניינו של עובד אבל קניינו של אחר לא. מתיבה איזהו נעבר כל שעובדין אותו בין שוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון אלא אונס היכי דמי לאו כגון שאנס חברו וגול בהמתו והשתחזה לה הנה אדם אוסר דבר שאינו שלו. ודחי רמי בר חמא לאו הכי הוא אלא אונס כגון שאנסוהו עובדי כוכבים וכפאוהו והשתחזה לבהמה שלו ודמצא אסור בהמתו: מתקיף לה ר' זירא והא כי האי גונאא הוא פטור וכיון דהוא פטור בהמה לאו נעבר היא ומנא לן דכי האי גונאא הוא פטור דכתיב ולנערה לא תעשה דבר וגו'. ובא רבא ופריך האי אונס דפטריה רחמנא בעבודת כוכבים צנעא אבל בפרהסיא לא ואמר הכל היו ואפילו אונס בכלל לא תעבדם וכשפרט הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם הרי יצא אונס הדר כתב רחמנא ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי דאפילו אונס מיהור שלא יחלל קשיין אהדי ואמרינן לא קשיא בצנעא וחי בהם ולא שימות בהם. בפרהסיא אפילו אונס ולא תחללו. אמרו ליה לרבא תניא דמסייעא לך בימוסאות של עובדי כוכבים שהעמידו בשעת הגזרה אע"פ שהגזרה בטלה איסור בימוסאות לא בטיל הוא הכא דגזרה אונס הוא ואפ"ה כיון דבפרהסיא הוה אסור ואמר רבא הא לא מסייען התם דלא בטלו בימוסיאות משום דקיי"ל דישראל מומר עולמית. חזקיה אמר הא דתנא איזהו נעבר כל שעובדין אותו בין באונס בין ברצון דמשמע כגון דהא גברא אנס חברו ועבר לבהמתו ונאסרה כגון שניסך יין לחמה ומקשינן האי בימוס עשאה פי' מזבח כמו מצבה אחרת לעבודת כוכבים אחרת ובימוס הא א"ר יוחנן בימוס שנפגם